

Förslag på mål, delmål och insatsområden för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion.

Underlag inom regeringsuppdraget: Insatser för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion.

Hej!

Här ges möjlighet att lämna synpunkter på:

Förslag på mål, delmål och insatsområden för en hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion inom regeringsuppdraget "Uppdrag om insatser för hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion".

Frågorna besvaras i en enkät. Länk till enkäten finns på myndigheternas webbplatser. Sista svarsdag är 14 september 2023.

Vid frågor vänligen kontakta:

Karin Fritz, projektledare Livsmedelsverket, karin.fritz@slv.se

Annmarie Wesley, projektledare Folkhälsomyndigheten, annmarie.wesley@folkhalsomyndigheten.se

Innehåll

Introduktion	4
Bakgrund – vad är utmaningen?	5
Varför behövs mål?	6
Förslag till mål och delmål.....	7
Kortfattat om hur målen har tagits fram	7
Mål: Vad livsmedelskonsumtionen ska leda till.....	7
Delmål: förändringar som behöver ske	8
Förslag på insatsområden	12
Så har insatsområdena tagits fram	12
Avgränsning	17
Uppdragets struktur	18
Indikatorer	19

Introduktion

Folkhälsomyndigheten och Livsmedelsverket har fått regeringens uppdrag att föreslå nationella mål med indikatorer för arbetet med en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion samt relevanta insatsområden. Vi har också fått ett kompletterande uppdrag, att föreslå nationella mål med indikatorer för arbetet med att barns och ungas livsmedelskonsumtion ska bli mer hälsosam och hållbar. Särskilt fokus ska vara på grupper med sämre socioekonomiska förutsättningar. De båda uppdragen samordnas och arbetet får därigenom ett tydligare fokus på barn, unga och socioekonomiska skillnader.

Dessa uppdrag är skilda ifrån arbetet med att uppdatera de svenska kostråden, vilket är ett separat regeringsuppdrag på Livsmedelsverket.

Bakgrund – vad är utmaningen?

Vad och hur vi äter kan ha både positiva och negativa konsekvenser för folkhälsan. Mat är grundläggande för allas liv, fysiska och psykiska hälsa. Maten är särskilt viktig för barns och ungdomars tillväxt, utveckling och hälsa.

Livsmedelskonsumtionen i Sverige är varken hållbar för hälsa, miljö eller klimat. Den skiljer sig även åt mellan olika grupper i samhället, exempelvis med avseende på socioekonomi, kön och var man bor geografiskt, vilket avspeglas i skillnader i hälsa. Denna situation har bäring på möjligheterna att nå det folkhälsopolitiska målet, Sveriges miljömål och Agenda 2030.

Idag är konsumtionen av mat – vad och hur mycket vi äter – en av de största riskfaktorerna för sjukdomsördan i Sverige. Utöver att vi generellt har ett för högt energiintag har vi även ett för högt intag av energitäta och näringsfattiga livsmedel (godis, läsk, snacks etc), kött och charkprodukter och salt. Samtidigt äter vi mindre fullkorn, fisk, baljväxter och frukt och grönsaker än rekommenderat.

Den matrelaterade ohälsan ökar i befolkningen och är också ojämnt fördelad. På sikt leder ohälsan till exempelvis ökade samhällskostnader i allmänhet, i synnerhet ökade sjukvårdskostnader och produktivitetsförluster, men också minskad livslängd. Dagens livsmedelskonsumtion ökar risken för övervikt och fetma, vilket i sin tur ökar risken för sjukdomar som diabetes typ 2, hjärt- kärlsjukdom, stroke, och olika cancerformer. Förekomst av övervikt och fetma ökar i alla befolkningsgrupper och hos både barn och vuxna. Redan idag skattas den årliga samhällskostnaden för fetma bland vuxna till cirka 70 miljarder. Läsåret 2021/2022 hade nästan vart fjärde barn (23 procent) i ålder 6-9 år övervikt eller fetma (16 procent övervikt respektive 7 procent fetma). Övervikt och fetma blir vanligare med åldern för både flickor och pojkar och det finns skillnader mellan regioner i förekomsten av övervikt och fetma. Enligt Nationella Folkhälsoenkäten från 2022 hade 51 procent av vuxna, mellan 16–84 år, antingen övervikt eller fetma (35 procent övervikt respektive 16 procent fetma). Förekomst av övervikt och fetma är högre bland individer med förgymnasial utbildning jämfört med individer med eftergymnasial utbildning. Det föreligger även skillnader i förekomsten av övervikt och fetma utifrån kön, ålder och födelse land.

Forskning visar att hälsosam mat kan bidra till att på befolkningsnivå minska risken för hjärt- och kärlsjukdom med 30 till 50 procent, och förebygga upp till en tredjedel av alla cancerfall.

Dagens livsmedelskonsumtion är inte heller hållbar för klimatet och miljön. Utsläppen av växthusgaser som genereras av det vi äter i Sverige utgör i nuläget cirka 20 procent av svenskarnas konsumtionsrelaterade växthusgasutsläpp. Detta bidrar också till att de planetära gränserna för åkermarksanvändning, kväve- och fosfortillförsel samt påverkan på biologisk mångfald överskrids.

Varför behövs mål?

Det finns idag inga av riksdagen antagna mål i Sverige för en hållbar livsmedelskonsumtion sett till hälsa, miljö och klimat. Att ha fastställda nationella mål och indikatorer för detta kommer att vara vägledande för regionernas och kommunernas folkhälsoarbete på befolkningsnivå liksom för näringslivet och civilsamhället. Tidigare dialoger med representanter från hela livsmedelskedjan och civilsamhället visade att mål är välkomna. Genom att alla aktörer arbetar mot samma mål förväntas bättre effekter kunna uppnås.

Om vi till nästa generation ska lämna över ett samhälle som inte bidrar till ökade hälso- och miljöproblem, så behöver livsmedelskonsumtionen bli mer hållbar avseende hälsa och miljö. För att nå dit behöver alla aktörer i livsmedelssystemet arbeta gemensamt och samordnat med insatser och åtgärder som bidrar till en livsmedelskonsumtion som främjar en mer hållbar hälsa, miljö och klimat.

Målen tillsammans med insatsområdena som föreslås ska enligt regeringsuppdraget leda till en hållbar livsmedelskonsumtion. De ska ge stöd för ett arbete som bidrar till minskad matrelaterad ohälsa, minskad klimatpåverkan och minskad förlust av biologisk mångfald. Dessutom ska de bidra till en mer jämlik hälsa. Delmålen har fokus på de mest väsentliga förändringarna i livsmedelskonsumtionen och gäller på befolkningsnivå. Hänsyn ska tas till det folkhälsopolitiska ramverket, Sveriges miljömål och Agenda 2030.

Förslag till mål och delmål

Kortfattat om hur målen har tagits fram

Målen baseras på den senaste vetenskapliga forskningen och på inspel från aktörer i livsmedelssystemet, samt olika kunskapsunderlag. Inspelen har kommit från både dialoger och skriftligen. Vidare har förslagen diskuterats med en vetenskaplig referensgrupp.

Målen och delmålen har ingen inbördes ordning. Målen och delmålen ska ses som en helhet, och det behövs parallellt arbete med samtliga mål för att nå visionen.

Både förändringsgraden (hur mycket konsumtionen av en viss livsmedelsgrupp behöver förändras) och tidsfristen (när delmålet ska vara uppnått) för delmålen är fortfarande under arbete och kan komma att ändras under hösten 2023. För ett delmål finns inte någon uppskattning ännu.

Nedan följer det aktuella förslaget på mål och delmål för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. Samtliga delmål utom målet om salt bidrar till mål 1, 2 och 3. Målet om salt bidrar endast till mål 1.

Mål: Vad livsmedelskonsumtionen ska leda till

Målen tydliggör varför en förändring i livsmedelskonsumtionen behövs. De handlar om de mest väsentliga effekterna som livsmedelskonsumtionen kan bidra till.

1. Livsmedelskonsumtionen har bidragit till en ökad och jämlik hälsa i befolkningen

Livsmedelskonsumtionen i Sverige främjar välmående och en jämlik matrelaterad hälsa.

Hälsa är ett tillstånd av fullständigt fysiskt, mentalt och socialt välbefinnande det vill säga inte enbart frånvaro av sjukdom (Världshälsoorganisationen WHO). Matrelaterad hälsa är den del av hälsan som kan påverkas av livsmedelskonsumtionen. Livsmedelskonsumtionen är jämlik, det vill säga alla kan konsumera livsmedel på ett sätt som leder till god, matrelaterad hälsa.

2. Livsmedelskonsumtionens klimatpåverkan har minskat

Växthusgasutsläppen som orsakas av livsmedelskonsumtionen har minskat.

3. Livsmedelskonsumtionens negativa påverkan på biologisk mångfald och ekosystemen har minskat

Förlusten av biologisk mångfald orsakad av livsmedelskonsumtionen har minskat, både i Sverige och i länder där Sveriges livsmedelskonsumtion har en inverkan.

Livsmedelskonsumtionen främjar ett rikt odlingslandskap, så som öppna naturbetesmarker och bevarade ekosystemtjänster.

Delmål: förändringar som behöver ske

Delmålen fokuserar på de mest väsentliga förändringarna som behöver ske/uppåås för att nå en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. Dessa ska följas upp med indikatorer. Delmålen ska vara förenliga med varandra och andra relaterade målstrukturer samt vara få till antalet. Vidare handlar delmålen om förändringar som behövs på befolkningsnivå, inte på individnivå. Dessa är skilda från arbetet med att uppdatera de svenska kostråden, vilket är ett separat regeringsuppdrag på Livsmedelsverket.

A. Konsumtionen av energitäta och näringsfattiga livsmedel har minskat med 40 procent till år 2035 jämfört med 2023.

Målets innebörd:

Med energitäta och näringsfattiga livsmedel menas sådana livsmedel som ger mycket energi men lite näring, till exempel sötsaker, snacks, alkoholhaltiga drycker och läsk. Konsumtionen av dessa livsmedel har minskat med 40 procent till år 2035 jämfört med 2023.

Minskningen har framförallt skett i de grupper i befolkningen som i dag har störst konsumtion.

Bakgrund:

Konsumtion av energitäta och näringsfattiga livsmedel bidrar till en överkonsumtion av energi och ökar risken för sjukdomar. Överkonsumtion av energi är en bidragande orsak till den ökade förekomsten av övervikt och fetma i samhället, vilket ökar risken för andra kroniska sjukdomar. Dessa livsmedel bidrar också till onödig miljö- och klimatpåverkan.

B. Konsumtionen av kött har minskat med 30 procent till år 2035 jämfört med 2023.

Målets innebörd:

Med kött menas här produkter av nötkött, lammkött, griskött och fågelkött. Den totala konsumtionen av kött har minskat med 30 procent och särskilt konsumtionen av rött kött och chark har minskat.

En större andel av befolkningen äter enligt kostrådet för rött kött och chark och konsumtionen av kött har minskat i hela befolkningen. Den största minskningen har skett i grupper med hög konsumtion av kött.

Av det kött som konsumeras är en större andel producerat på ett miljö- och klimatmässigt hållbart sätt, exempelvis ekologiskt kött, naturbeteskött och svenskt kött eller kött från länder med liknande förhållanden.

Bakgrund:

Ett högt intag av rött kött och chark är relaterat till ökad risk för kolonrektalcancer men även relaterat till ökad risk för hjärtkärlsjukdom och typ 2 diabetes. Majoriteten av svenskarna äter inte enligt kostrådet på max 500 gram per person och vecka. Att minska konsumtionen av rött kött och chark skulle förbättra folkhälsan.

Konsumtionen av kött i Sverige har sedan 1990-talet ökat med ca 30 procent och särskilt konsumtionen av fågel. En minskad konsumtion av både rött kött och fågelkött skulle kunna minska livsmedelskonsumtionens miljöpåverkan.

C. Konsumtionen av baljväxter, grönsaker, rotfrukter, frukt och bär har ökat med 20 procent till år 2035 jämfört med 2023.

Målets innebörd:

Konsumtionen av baljväxter, grönsaker, rotfrukter, frukt och bär har ökat i hela befolkningen och en större andel av befolkningen äter enligt kostrådet. Särskilt konsumtionen av baljväxter har ökat.

Ökningen har framförallt skett i de grupper som i dag har lägst konsumtion av dessa livsmedel.

De baljväxter, grönsaker, rotfrukter, frukt och bär som konsumeras är producerade på ett miljö- och klimatmässigt hållbart sätt, till exempel ekologiskt.

Bakgrund:

Ökad konsumtion av baljväxter, grönsaker, rotfrukter, frukt och bär främjar hälsan. Majoriteten av svenskarna äter inte enligt kostrådet på 500 gram per person och dag. En ökad konsumtion av dessa livsmedel skulle förbättra folkhälsan.

Produktionen av dessa livsmedel har också generellt mindre miljöpåverkan än animaliska livsmedel. Genom att ersätta en del animalier med dessa livsmedel minskar miljö- och klimatpåverkan från livsmedelskonsumtionen.

D. År 2035 är hälften av de spannmålsprodukter som konsumeras fullkornsprodukter.

Målets innebörd:

Av den totala andelen spannmålsprodukter, exempelvis bröd, pasta, ris och mjöl, som konsumeras är minst hälften fullkornsprodukter. Med fullkornsprodukter menas spannmålsprodukter som innehåller minst 50 procent fullkorn.

Konsumtionen av fullkornsprodukter har ökat och den största ökningen har skett i de grupper som har lägst konsumtion av fullkornsprodukter.

Spannmålsprodukter som konsumeras är producerade på ett miljö- och klimatmässigt hållbart sätt. Den totala konsumtionen av spannmålsprodukter har bibehållits på samma nivå som år 2023.

Bakgrund:

Majoriteten av svenskarna äter för lite fullkorn vilket medför en ökad sjukdomsrisk. Ett ökat intag av fullkorn har därmed stor potential att förbättra folkhälsan i Sverige.

E. Konsumtionen av fisk och skaldjur har ökat till år 2035 jämfört med 2023.

Målets innebörd:

Konsumtionen av fisk och skaldjur som är fiskad eller odlad på ett miljö-och klimatmässigt hållbart sätt har ökat.

Konsumtionen av fisk och skaldjur har ökat och den största ökningen har skett i de grupper som har lägst konsumtion av fisk och skaldjur.

Ökningen har skett så att större andel av befolkningen äter enligt kostrådet om fisk och skaldjur.

Bakgrund:

Konsumtion av fisk och skaldjur främjar hälsan. Majoriteten av svenskarna äter inte enligt kostrådet att äta fisk och skaldjur 2-3 gånger per vecka.

Det finns flera miljöutmaningar med produktion av fisk och skaldjur så en ökad konsumtion behöver ske från hållbart fiskade eller odlade produkter.

F. Saltkonsumtionen har minskat med 30 procent till år 2030 jämfört med 2023.

Målets innebörd:

Konsumtionen av salt har minskat och den största minskningen har skett i de grupper som har högst konsumtion av salt.

Bakgrund:

En minskad saltkonsumtion i befolkningen leder till att risken för högt blodtryck minskar. Högt blodtryck är en riskfaktor för hjärt- och kärlsjukdomar. Idag äter de flesta mer salt än vad som är hälsosamt.

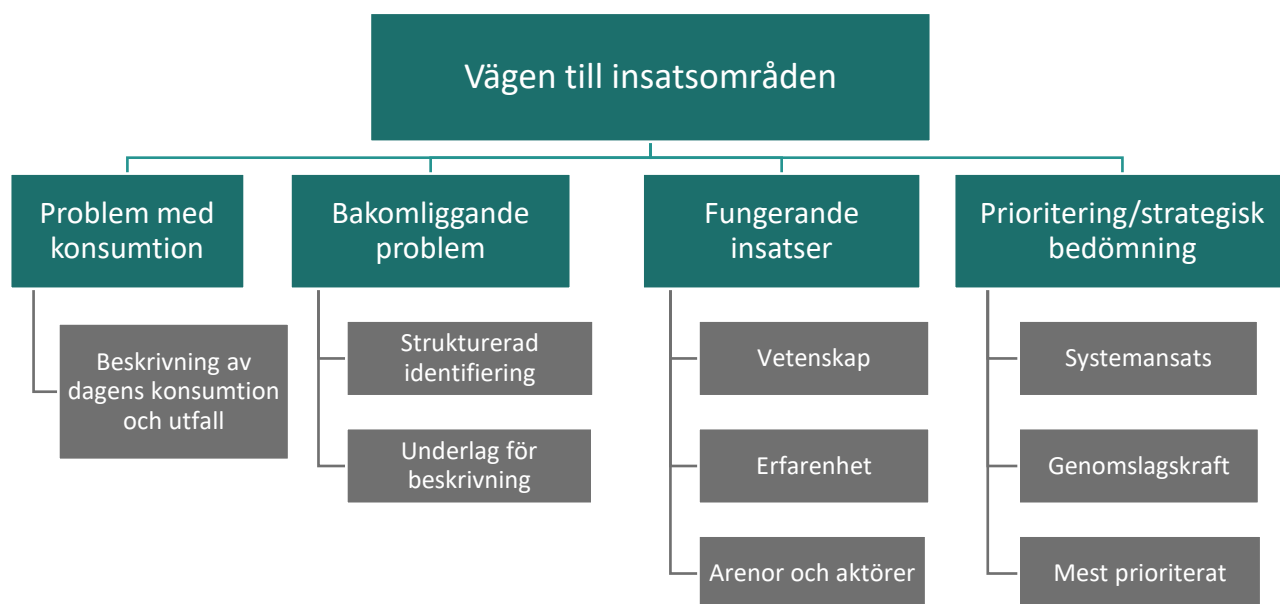
Att minska saltkonsumtionen i hela befolkningen, men särskilt bland dem som idag äter mest, skulle leda till bättre och mer jämlik folkhälsa.

Förslag på insatsområden

Så har insatsområdena tagits fram

Insatsområdena ska göra det möjligt att sträva efter en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. De föreslagna insatsområdena pekar på vad som behöver åstadkommas vilka aktörer som är berörda. Syftet med insatsområdena är att de ska:

- bidra till att aktörer arbetar för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion
- tydliggöra för aktörer vilken roll de har och inom vilka områden förändringar bör ske för att främja en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion
- tydliggöra för aktörer vilka områden som har störst betydelse för att nå delmål och mål
- visa på en sammanhållen struktur för vilka förändringar måste ske för att en hållbar livsmedelskonsumtion ska vara möjlig.

Utgångspunkten i arbetet med att föreslå insatsområden har varit att dagens livsmedelskonsumtion inte är hållbar. De bakomliggande orsakerna till detta har identifierats och legat till grund för arbetet med att föreslå insatsområden. Arbetet med att analysera hur bakomliggande faktorer påverkar livsmedelskonsumtion har utgått från ett nationellt perspektiv och på befolkningsnivå. Analysen av faktorer har utgått från FAOs livsmedelssystemkarta. I livsmedelssystemet agerar många aktörer (offentliga, kommersiella, inom civilsamhället och konsumenter) på ett stort antal arenor. Det finns många faktorer och drivkrafter i matmiljön som påverkar vad vi väljer och vad vi konsumerar.

Exempel på faktorer är: utbud, pris, smak, tillgänglighet och exponering. Exempel på drivkrafter är: politik, priser, kultur, socio-ekonomi och sociala normer.

Livsmedelssystemet påverkas av lagar, policys, innovationer, sociala normer och kommersiella intressen. För att ställa om till en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion krävs förändringar av hela systemet inklusive produktionsaspekter.

Vi har utgått från vetenskaplig litteratur, nationella och internationella styrdokument och dialoger genomförda inom uppdraget. Vägledande har varit barns rätt att växa upp i ett samhälle som främjar en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion, den offentliga sektors ansvar för att verka för goda förutsättningar för hälsa, betydelsen av matmiljön för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion, näringslivets möjlighet att vara lokomotiv i en omställning och att alla har möjlighet att äta hållbart och hälsosamt. Analysen av bakomliggande faktorer visar också att för att nå en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion behövs ett integrerat och samordnat arbete med samtliga insatsområden. För att lyckas behövs alltså en bred palett av åtgärder under lång tid.

Här följer förslag på insatsområden som identifierats som viktiga för att nå en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. De tre första – Offentlig sektor, Hållbar och hälsofrämjande matmiljö och En välfungerande marknad, kan ses som huvudsakliga insatsområden. De tre övriga – Kompetens hos viktiga aktörer i livsmedelssystemet, Ny kunskap, och Uppföljning är nödvändiga för att insatser inom de andra ska vara framgångsrika. Det finns en viss överlappning mellan de tre första insatsområdena, men de har samtidigt olika förutsättningar var för sig.

1. Offentlig sektor – utbud och verksamheter

Offentlig verksamhet har en matmiljö/måltidsmiljö och ett utbud som främjar en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. Relevanta verksamheter agerar för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion.

Offentlig verksamhet tillhandahåller ofta livsmedel och måltider i form av måltidsservice (ex inom skola, äldreomsorg och kriminalvården) och/eller måltider till medarbetare och i samband med konferenser och liknande. Det är därför viktigt att det finns policys och riktlinjer för upphandling för ett hälsosamt och hållbart utbud. Många offentliga aktörer har uppdrag som på olika sätt kan påverka livsmedelskonsumtionen i landet och därmed finns det stora möjligheter att via dessa verksamheter bidra till en mer hälsosam och hållbar livsmedelskonsumtion. Det kan ske inom utbildningsverksamhet eller regionala/kommunala utvecklingsplaner och livsmedelsstrategier.

2. Hållbar och hälsofrämjande matmiljö

En mer hälsosam och hållbar matmiljö ska åstadkommas genom tydligare ansvar och roller.

Matmiljön är det sammanhang där vi människor på olika sätt väljer vad vi ska köpa, tillaga och konsumera. Det inkluderar både den fysiska, sociala och digitala miljön och handlar om tillgång och tillgänglighet till livsmedel, marknadsföring eller reglering av livsmedel, produkt- och säljegenskaper, pris och ekonomisk tillgänglighet till hållbara och hälsosamma livsmedel. Många aktörer i samhället

behövs för att skapa matmiljöer där hälsosamma och hållbara livsmedel är det normala och det som är mest tillgängligt både fysiskt, socialt och ekonomiskt. För att åstadkomma detta behövs tydligare ansvar för till exempel kommuner, det lokala näringslivet och civilsamhället. Detta arbete kan ta sin utgångspunkt i exempelvis kommunallagen och plan- och bygglagen samt barnkonventionen men även genom stärkt samverkan.

3. En marknad som stödjer en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion

Staten kan bidra till en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion genom olika typer av styrmedel medan näringslivet kan ta egna initiativ som främjar denna utveckling.

En förändring till en mer hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion kan ur ett samhällsekonomiskt perspektiv bidra till minskade offentliga kostnader för bland annat hälso- och sjukvård, produktionsbortfall, klimatförändring men även förlust av biologisk mångfald. Det offentliga bär idag en stor del av kostnaden för livsmedelskonsumtionens negativa konsekvenser. Dessa kostnader faller oftast på så kallad tredje part, exempelvis hälso- och sjukvården, staten och arbetsgivare. Detta kallas för negativa externaliteter och kan motivera insatser av staten i form av exempelvis styrmedel och översyn av olika regleringar

Styrmedel som påverkar utbud, exponering, marknadsföring och prissättning kan styra konsumtionen i en mer hållbar och hälsosam riktning. Det gäller inte minst barns konsumtion.

Näringslivet kan ta eget initiativ och exempelvis se över sitt utbud, sin marknadsföring och hur mat exponeras. Det kan göras av enskilda aktörer eller samordnad utifrån så kallade frivilliga överenskommelser.

Reglering av marknadsföring och exponering

Majoriteten av marknadsföringen av livsmedel avser energitäta och näringsfattiga livsmedel med högt innehåll av t.ex. salt, socker och fett. En övervägande del av marknadsföringen påverkar därför konsumtionen i en ohållbar riktning. Med anledning av det har WHO tagit fram riktlinjer för hur länder kan skydda barn mot skadlig marknadsföring av livsmedel. En jämförelse i sammanhanget är regelverket kring alkohol, som kräver att särskild måttfullhet ska iakttas vid marknadsföring, mot bakgrund av att alkoholkonsumtionen genererar stora samhällskostnader.

Märkning

Framsidesmärkning på livsmedel kan informera konsumenter så att de väljer livsmedel som är mer hälsosamma. Framsidesmärkning är främst effektiva för att stödja redan hälsomedvetna konsumenter. För bästa möjliga effekt behöver framsidesmärkning kombineras med ändamålsenlig information och marknadsföring.

Ekonomiska styrmedel

Ekonomiska styrmedel syftar till att påverka beteende via prissättning. Det kan göras exempelvis via skatter, subventioner, avgifter eller andra stöd och skattelättnader. Höjda priser på ohälsosamma livsmedel och/eller sänkta priser på mer hälsosamma livsmedel, exempelvis via momsdifferentiering är exempel på ekonomiska styrmedel i konsumtionsledet. Det är främst skatt eller avgifter på sockersötad dryck som undersökts vetenskapligt och också införts i flera länder. Subventioner av till exempel frukt och grönsaker har undersökts i mindre omfattning, men är ett exempel på hur sänkta priser på nyttigare livsmedel skulle kunna bidra till ökad konsumtion av dessa och därigenom en bättre hälsa. I nuläget har få länder infört skatter eller subventioner rörande klimat- och miljöaspekter.

4. Kompetens hos viktiga aktörer i livsmedelssystemet

Förbättra förutsättningarna för kompetenshöjande insatser för aktörer i livsmedelssystemet.

En viktig del i ett kunskapsbaserat arbete är att beslutsfattare har tillgång till kunskap. Det handlar om både kompetens och kvalitet i beslutsunderlag. Detta gäller inte bara teoretisk kompetens. Begreppet hälsolitteracitet omfattar flera sorters färdigheter – att läsa och förstå information, att kunna förhålla sig till och värdera information och att kunna tillämpa den kunskap och färdighet man har.

Organisationer som helhet, individer inom organisationer, såväl som allmänheten behöver ha goda kunskaper om hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion. Ett annat viktigt begrepp är matlitteracitet som innebär att individer på ett bredare plan har teoretisk och praktisk kunskap och färdigheter som sedan kan tillämpas när de gör livsmedelsval. Det innefattar också att kritiskt kunna reflektera kring vilken effekt de val man gör har för hälsa, för samhället, miljön och ekonomin. Ett sätt att förbättra kompetens inom detta område är att stärka grundutbildningar och fortbildning för grupper som arbetar inom måltidsverksamhet och handel; pedagogiska yrken och hälso- och sjukvårdsyrken samt socialtjänst. Vidare även stärka kompetensen hos huvudmän så att de kan verka för ett mer effektivt och kunskapsbaserat förebyggande arbete, på eller inom området hållbar livsmedelskonsumtion.

5. Ny kunskap – tillgängliggöra kunskap

Öka kunskapen i samhället om faktorer i matmiljön samt hur en förändring av livsmedelssystemet påverkar en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion.

Stärkt forskning

En genomgång av forskning och olika forskningssatsningar visar att den delen av livsmedelssystemet där individer i huvudsak gör sina val, det vill säga matmiljön, är studerad i mycket liten omfattning i Sverige. Det är därför önskvärt att forskningsinstitutioner och finansärer prioriterar forskning om livsmedelssystemets betydelse för livsmedelskonsumtionen, med särskilt fokus på faktorer i matmiljön och drivkrafter som påverkar dessa. Idag finns det begränsad information om matmiljöns utformning, förändring över tid och dess påverkan på människors livsmedelskonsumtion i Sverige. Forskning om effekten av styrning, lagstiftning, samordning och policyutveckling relaterat till livsmedelskonsumtion, policys i Sverige, samarbeten och innovationer avseende livsmedelssystemets

påverkan på hälsa, behöver stärkas. Även matmiljöns betydelse för livsmedelskonsumtion samt matrelaterad hälsa utifrån ett jämlikhetsperspektiv behöver studeras.

Det kommer att ta tid innan resultaten från pågående forskning kan implementeras i berörda verksamheter. Det finns ett stort behov av att testa olika program och åtgärder som till exempel införts i andra länder och samtidigt noga och fortlöpande utvärdera dessa (så kallad följeforskning).

6. Uppföljning

Stärkta förutsättningarna för uppföljning och utvärdering av en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion vilka ger underlag för framtida åtgärder.

För att kunna följa utvecklingen och besluta om nödvändiga åtgärder, som har effekt, behövs en samlad uppföljning och rapportering av livsmedelskonsumtionen i befolkningen och dess effekter. Dessutom är det angeläget att följa upp förutsättningarna och arbetet för en hållbar och hälsosam livsmedelskonsumtion.

Avgränsning

Livsmedelssystemet är ett samlingsbegrepp för de komponenter (miljö, människor, företag, resurser, processer, infrastruktur och institutioner) och aktiviteter som är kopplade till produktion, förädling, distribution, tillagning, konsumtion av livsmedel och hantering av restprodukter. Livsmedelssystemets övergripande syfte är att försörja befolkningen med mat. Livsmedelskonsumtion är en del av livsmedelssystemet och definieras här som den totala mängden av livsmedel som anskaffas och förbrukas av ett samhälle, inklusive de livsmedel som äts, kastas eller används på annat sätt.

För att livsmedelskonsumtionen ska vara hållbar för hälsa, miljö och klimat krävs vissa förutsättningar inom livsmedelssystemet, t.ex. tillgänglighet av hälsosamma och hållbart producerade livsmedel, men även att alla i samhället har ekonomiska medel att konsumera dessa. Livsmedelssystemet består av många parametrar och behöver förändras på i alla delar, men fokus i det här uppdraget är mål och insatsområden som har en betydelsefull påverkan på livsmedelskonsumtionen i Sverige. I uppdraget ingår inte att föreslå mål och insatsområden för livsmedelsproduktion.

Uppdragets struktur

Figuren visar en logikkedja för att uppnå visionen om att alla kan äta hållbart och hälsosamt, som har legat till grund för arbetet. Här presenteras en helhetsfigur för att visa hur alla delarna i förslaget hänger samman.

Antaganden: Omständigheter i form av arenor, samhällliga strukturer och kommersiella aktörer som har varit utgångspunkt i arbetet med insatsområden, delmål och mål.

Exempel på tillgängliga resurser: Vi har även identifierat exempel på resurser som finns och som kan vara med och bidra till de definierade insatsområdena. Det finns fler resurser än de som listats som exempel.

Insatsområden: Ett flertal åtgärder och aktiviteter inom respektive insatsområde som kommer bidra till att vi uppnår delmål.

Delmål: visar på den förändring av livsmedelskonsumtion som behöver ske. De är kortsiktiga och tidsbundna.

Mål: visar vad livsmedelskonsumtionen ska leda till. Målen är långsiktiga och inte tidsbundna i dagsläget.

Vision: Visionen är framtagen av Miljömålsrådet inom ramen för det så kallade Syntesarbetet för ett hållbart livsmedelssystem.

Indikatorer

För att följa upp målen, delmål och insatsområden ska indikatorer tas fram. Indikatorerna följer utvecklingen mot målen och insatsområdena. Indikatorerna kommer särskilt att beakta utvecklingen inom den offentliga måltiden, exponering av mat för konsumenten. Indikatorerna ska vara konstruerade så att det är möjligt att följa utvecklingen i olika grupper i samhället mot basis av bland annat socioekonomiska förutsättningar, kön och geografiskt område

Folkhälsomyndigheten

Livsmedelsverket